

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Anny Olszewskiej:

Problematyka małżeństwa i rodziny w świetle instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”

napisanej pod kierunkiem ks. prof. UKSW dr hab. Wojciecha Necla

na Wydziale Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

W dobie wielu debat - w ramach różnych wspólnot - nad przyływem ludności zwłaszcza z Bliskiego Wschodu do Europy, pojawia się wiele wątków związanych zarówno z ekonomią, religijnością jak również z przyszłym kształtem społeczeństwa pod względem jego struktur. Mając na uwadze to, że małżeństwo a następnie rodzina, stanowią podstawową komórkę społeczną, rodzi się wiele obaw, zastrzeżeń a także wyzwań dotyczących przyszłości wspólnot europejskich. W aktualny koloryt zagadnień wpisuje się również debata nad małżeństwem i rodziną podjęta w ramach synodu biskupów. A tu na Wydziale Prawa Kanonicznego rozpościera się twórczy krajobraz w który wpisuje się monografia mgr Anny Olszewskiej zatytułowana *Problematyka małżeństwa i rodziny w świetle instrukcji „Erga migrantes caritas Christi”*. Powyższa rozprawa zostanie poddana recenzji w trzech aspektach: metodologicznym, merytorycznym i formalnym.

1. Metodologiczna wartość rozprawy

Dysertacja, która składa się z wykazu skrótów (s.6-8), bibliografii (s.238-263), wprowadzenia (s.9-23), czterech rozdziałów (s.24-230) i zakończenia (s.231-237), ukazuje proces postępowania badawczego. We wprowadzeniu zostały zawarte istotne dla efektywności badań elementy, a mianowicie: określono cel, zaprezentowano strukturę pracy i zakres literatury źródłowej oraz przedstawiono metody pracy badawczej. Z kolei struktura rozprawy jest optymalna. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający w tematykę troski Kościoła wobec migrantów (ss.71), zaś kolejne rozdziały uszczegółwiają i systematyzują poszczególne zagadnienia: najpierw Autorka wskazuje na asymilację migranta na obczyźnie w kontekście pasterskiej troski o swoje małżeństwo i rodzinę (ss.36), potem zajmuje się zagrożeniami dla wspólnoty małżeńsko-rodzinnej migranta (ss.48), by w końcowym akordzie pracy wskazać na realizację obowiązków wychowawczych w rodzinie będącej na emigracji (ss.58). Pani Magister realizując swoje przedsięwzięcie każdy etap pracy osadza w optyce tytułu dysertacji, czyli ma wciąż w tle analizowaną instrukcję *Erga migrantes caritas Christi*. Poszczególne części każdego rozdziału są uszczegółwieniem treści zapowiedzianych tytułami rozdziałów. Bardzo pozytywnym walorem pracy jest systematycznie powtarzana struktura poszczególnych rozdziałów rozpoczynająca się słowami wprowadzenia w treści które zostaną zaprezentowane oraz na zakończenie danej partii materiału zamieszcza się wnioski zawierające zwięzłe wyniki poszukiwań naukowych. Ten element bardzo podnosi jakość opracowania. Całości dysertacji dopełnia metodologicznie poprawnie zredagowane zakończenie, w którym Autorka nie tylko sformułowała wyniki badań, ale także nakreśliła perspektywy dalszych poszukiwań w tej materii (s.231-237). Na uwagę zasługuje również bibliografia, która została podzielona na

dwa sektory: źródła na które składa się 5 segmentów (kodeksy, dokumenty Vaticanum II, nauczanie papieskie, inne dokumenty Stolicy Apostolskiej i pozostałe dokumenty) – łącznie 62 pozycje oraz opracowania, które mogły zostać uszczegółowione na literaturę przedmiotu i pomocniczą czy uzupełniającą (łącznie ok. 200 pozycji). Przytoczone liczby świadczą o dobrym przygotowaniu przez Autorkę warsztatu dla refleksji kanonistycznej, a zarazem o Jej pracowitości i wnikliwości w poszukiwaniach. Niedociągnięciem dotyczącym bibliografii jest niezachowanie przy niektórych dziełach zasady alfabetycznego zapisu (np. s.246), pominięcie kilkakrotne zastosowania kursywy w przytaczanych tytułach, pojawiły się też potknięcia w sposobie zapisu artykułów z pracy zbiorowej lub periodyku. W niektórych pozycjach podano niepotrzebnie numery stron, zaś w innych zabrakło stron gdzie podano pozycje artykułów, natomiast na s.256 pojawiają się podwójne zapisy tychże samych dokumentów. Zabrakło też pozycji ważnej jaką jest Pismo Święte z którego Autorka korzysta na s.107.

Godnym podkreślenia jest właściwy dobór i poprawne wykorzystanie w rozprawie różnych metod, tj. historycznej, analityczno-syntetycznej oraz dogmatyczno-prawnej. Dobór metody odpowiada prezentowanym w poszczególnych rozdziałach treściom.

2. Merytoryczna wartość rozprawy

W warstwie merytorycznej rozprawa zawiera wiele cennych refleksji. Wydobywa z materiału źródłowego kwestie ważne dla ukazania kształtowania się unormowań związanych z ustosunkowaniem się Kościoła do zjawiska migracji. Wskazuje na podejmowane działania duszpasterskie wobec tej części społeczeństwa, nie pomijając przy tym drzemiących a czasem ewaluujących zagrożeń dla małżeństw i rodzin migrantów, wskazując przy tym – w oparciu o tytułową instrukcję – na środki zaradcze służące dobremu rozwojowi podstawowej komórki społecznej.

Dla usystematyzowania całościowego poruszanych zagadnień należało najpierw ukazać troskę Kościoła o migrujących. Trzeba przy tym mieć na uwadze złożoność problemu polegającą na tym, że zarówno losy pojedynczych osób jak i całych grup społecznych są różnorodne, a różnorodność ta przejawia się również na przestrzeni czasu i w różnych szerokościach geograficznych. Złożoność tego zjawiska niesie liczne wyzwania zarówno natury socjalnej, jak i ekonomicznej, kulturalnej, politycznej oraz duszpasterskiej. Poza wieloma pozytywnymi aspektami migracji, pojawia się wiele zagrożeń, takich jak: brak życiowej stabilności i niepewność „jutra”. Wobec tych wyzwań, działanie Kościoła na rzecz migrantów nie ogranicza się jedynie do głoszenia nauki o znaczeniu i godności każdego człowieka. Autorka recenzowanej pracy w oparciu o konkretne dokumenty i nauczanie Kościoła, oddaje ducha duszpasterskiej działalności i przybliży wskazania na potrzebę przestrzegania praw podstawowych. Dlatego ruchy migracyjne stają się strukturalnym elementem komunii Kościoła. Pani Olszewska zwraca uwagę – w oparciu o instrukcję *Erga migrantes* – że troską Kościoła jest zaktualizowanie duszpasterstwa migrantów w ten sposób, by doprowadzić do przekształcenia doświadczenia migracyjnego w okazję do ożywienia ducha chrześcijańskiego zarówno w samych migrantach, jak i społecznościach które ich przyjmują (s.24-95).

Uszczegółowienie związane z pasterską troską Kościoła o małżeństwo i rodzinę „będących w drodze” - jak często określa się migrantów, znajduje swe odzwierciedlenie w dalszej części dysertacji (s.96-132). Autorka wyłuszczyła wszystkie elementy troski pasterskiej które zostały zawarte w dokumencie Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Warto zwrócić uwagę na prawo migrantów do zachowania własnej tożsamości. W opracowaniu znajdziemy wyjaśnienie co oznacza „własna tożsamość” oraz z jakimi przeciwnościami mogą się zderzyć w nowym środowisku przybyli migranci. Zaraz w dalszej sekwencji pojawia się problem duszpasterstwa rodzin migrantów w zestawieniu z ich integracją kulturowo-religijną. W duchu omawianego dokumentu, Kościół wybrzmiewa jako sakrament jedności, który ponad wszelkimi podziałami głosi współczesnemu człowiekowi konieczność dochodzenia do prawdy i sprawiedliwości na drodze dialogu i otwieranie się na przyjęcie migrantów. Bardzo ważnym atrybutem Kościoła ma być szacunek do autentycznych wartości „ludzi w drodze”. Jako gwarant, na straży tych wartości ma stać każdy duchowny, począwszy od biskupa, aż po diakona (kan. 1063 KPK).

Konsekwencje migracji, mimo często dobrych i szczytnych celów, jest wiele zagrożeń które rzutują zarówno na opuszczających dotychczasowe miejsce zamieszkania, jak i pozostających „w domu” współmałżonków i pozostałych członków rodziny. Kolejny, trzeci rozdział dysertacji traktuje o zagrożeniach dla wspólnoty małżeńsko-rodzinnej migranta (s.133-181). Wśród najczęściej wymienianych zagrożeń, pojawiają się: trudności wychowawcze z dziećmi, rozkład pożycia małżeńskiego, rozwód, obciążenia nadmiernymi obowiązkami pozostającej rodziny, stres i niepokój współmałżonków, choroby zarówno migranta jak i członków rodziny i brak możliwości wzajemnego sobie towarzyszenia w tym czasie. Konsekwencją rozłąki jest często osamotnienie, tęsknota oraz brak poczucia bezpieczeństwa. Stąd pojawia się apel do zamierzających opuścić dom rodzinny, czy to w celach polepszenia bytu rodzinie, czy zdobycia miejsca pracy, by uczynili swoisty rozrachunek ewentualnych zysków i strat wynikających z podjętej migracji. Ciągłe bowiem trzeba mieć na uwadze „bardzo poważny obowiązek i prawo” wychowania dzieci (kan. 225 §2 KPK). Pisząca pracę wskazała nadto na negatywne skutki migracji kobiet, na trudności wynikające z przygotowania do zawarcia małżeństwa w warunkach emigracji, jak również zagrożenia dla wspólnotowości małżeńsko-rodzinnej wynikające z migracji jednego członka rodziny czy nawet całych rodzin. Antidotum na te i inne niebezpieczeństwa jest czytelne świadectwo życia o Bogu i życie nauką Ewangelii na co dzień. W tym może pomóc dobrze prosperujące duszpasterstwo, zauważające wszelkie trudności i problemy przeżywane przez migranta.

Kontynuacją wcześniej podjętej tematyki, choć tym razem w aspekcie pozytywnym i z położeniem akcentu na nowe środowisko migranta, jest kolejny rozdział pracy zatytułowany *Realizacja obowiązków wychowawczych w emigracyjnej rodzinie* (s.182-230). Doktorantka wydobyla z nauczania Kościoła, a zwłaszcza z instrukcji *Erga migrantes* te elementy kluczowe, ku którym winno kierować się wychowanie na emigracji, a mianowicie: wychowanie do wiary, do tożsamości kulturowej i do dojrzałości osobowej. W tej wielkiej roli rodzicielskiej wspierają migrantów wspólnoty parafialne poprzez

prowadzoną katechezę zarówno dla dzieci migrantów jak i dla rodziców. Chodzi o katechezę dostosowaną do mentalności i kultury adresatów, dostosowaną językowo z uwzględnieniem recepcji intelektualnych i duchowych.

Aspekt merytoryczny rozprawy jest jej mocną stroną. Wyszczególnione wyżej kwestie to tylko najbardziej podstawowe osiągnięcia rozprawy. Wystarczają jednak, by pod względem merytorycznym ocenić ją pozytywnie.

3. Uwagi formalne (varia)

Rozprawa mgr Anny Olszewskiej jest poprawna również od strony formalnej. Jej język jest komunikatywny, a sam wydruk przygotowany starannie.

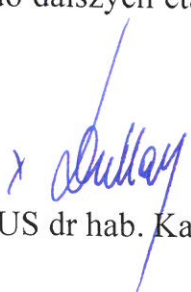
Należy jednak dokonać poprawek dla ewentualnej wersji podanej do druku:

- wykaz skrótów choć zajmuje trzy strony, nie jest wyczerpujący w stosunku do zastosowanych w opracowaniu skrótów, brakuje bowiem tych skrótów które powszechnie uznaje się za znane, ale należy dodać w tej części pracy, że inne użyte skróty uznaje się za powszechnie znane;
- warto odejść zwłaszcza we *Wprowadzeniu* od stylu: *ja* coś zrobię – należy zastępując pierwszą osobę liczby pojedynczej formą bezokolicznikową (np. s. 18, 25);
- pojawiły się tzw. literówki, m.in.: s.17, 22, 24, 42, 94, 98, 103, 114, 116, 121,122;
- w sporo miejscach warto poprawić styl pisowni, np. 99, 102, 107, 115, 122;
- typologia migracji ze s.39 w pkt. 1 nie wydaje się logiczna.

4. Wniosek końcowy

Dokonana recenzja rozprawy doktorskiej p. mgr. Anny Olszewskiej upoważnia do wyrażenia zasadnego uznania dla jej kanonicznych kwalifikacji. Autorka wykazała się znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością jej interpretacji i ukazania własnych wyników badań na tle cytowanej literatury. Przedstawiła precyzyjnie projekt badań, a następnie sumiennie go przeprowadziła. Trafnie dobrała metody badawcze i poprawnie się nimi posługiwała. W ocenie i interpretacji wyników badań wykazała się naukową bezstronnością.

Z przekonaniem stwierdzam, że oceniana rozprawa doktorska p. Olszewskiej spełnia zarówno pod względem metodycznym, jak i merytorycznym oraz formalnym wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 1 października 2011 r. Dlatego występuję z wnioskiem do Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie doktorantki Anny Olszewskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. prof.US dr hab. Kazimierz Dullak

Koszalin - Szczecin, 9 listopada 2015 r.